

LEV NİKOLAYEVIÇ TOLSTOY
Hacı Murat

İletişim Yayınları, Dünya Klasikleri, 2005-2012 (2 baskı)
© 2005 İletişim Yayıncılık A. Ş.

Хаджи Мурат

© Önsöz: 2003, Azar Nafisi, "Introduction to *Hadji Murád*",
Hadji Murád, The Modern Library.

© Sonsöz: 1975, Nancy Dworsky, "*Hadji Murad: A Summary and
a Vision*", *Novel: A Forum on Fiction*.
Sonsözün yayın hakları Duke University Press'ten alınmıştır.

İletişim Yayınları 1123 • İletişim Klasikleri 22

ISBN 975-05-05-1533-0

© 2014 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2014, İstanbul

DIZI YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge

YAYINA HAZIRLAYANLAR Bahar Siber, Güneş Akkor, Emrah Serdan

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ Yevgeni Yevgeniyeviç Lansere, "Hacı Murat
müritleriyle dağdan iniyor", 1916

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Beyza Altay

BASKI ve *CLT* Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

LEV NİKOLAYEVIÇ TOLSTOY

Hadji Murat

Хаджи Мурат

RUSÇADAN ÇEVİREN *Leyla Soykut*

AZAR NAFİSİ'NİN ÖNSÖZÜ VE
NANCY DWORSKY'NİN SONSÖZÜYLE

LEV NİKOLAYEViÇ TOLSTOY 9 Eylül 1828'de Moskova yakınlarında bulunan Tula'daki Yasnaya Polyana Malikanesi'nde zengin bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. İki yaşında annesini, dokuz yaşında babasını kaybetti ve akrabaları tarafından yetiştirildi. 1844'te Kazan Üniversitesi'ne girdi fakat resmî eğitime duyduğu tepkiyle 1847'de Yasnaya Polyana'ya geri dönerek kendi kendisini yetiştirmeye karar verdi. 1852'de orduya katıldı ve burada boş zamanlarında yazmaya başladı. 1857'ye kadar *Çocukluk*, *İlk Gençlik* ve *Gençlik* adlarında üç ciltlik otobiyografik romanını tamamladı. 1854'te Kırım Savaşı'na katılan Tolstoy, buradaki tecrübelerinden yola çıkarak *Sivastopol'*ü kaleme aldı. 1857'de Fransa, İtalya ve İsviçre'yi kapsayan ilk Avrupa seyahatine çıktı ve eğitim kurumlarıyla ilgili bilgi topladı. Rusya'ya dönüşünde köylü çocuklar için bir okul açtı. 1859'da *Aile Mutluluğu* adlı romanını yazdı. 1860'ta tekrar Avrupa gezisine çıktı ve Almanya, Fransa, İngiltere ve İtalya'da eğitim kurumlarıyla ilgili araştırmasını derinleştirdi. Bu dönemde kendine ait ahlâk felsefesi de biçimlenmeye başlamıştı. 1862'de Sofya Andreyevna Behrs'le evlendi. 1863'te yazmaya başladığı ve başyapıtı olarak kabul edilen *Savaş ve Barış'ı* 1869'da tamamladı. Romanın başarısından cesaretle, 1873 ila 1877 arasında ikinci büyük romanı *Anna Karenina'yı* yazdı. 1880'den itibaren devlete ve kiliseye ağır eleştiriler yönelteceği kitaplar yazmaya başladı ve Tolstoyculuk düşüncesinin yapıtaşlarını oluşturdu. 1886'da *İvan İlyiç'in Ölümü'nü*, 1889'da *Kroyçer Sonat'ı* yayımladı. 1895'te *Efendi ile Uşağı'nı* yazdı. Aynı yıl Kilise'ye ağır eleştiriler yönelttiği son büyük romanı *Diriliş'i* yazmaya başladı; 1899'da yayımlanan roman, Rus Ortodoks Kilisesi'nden afaret edilmesine sebep oldu. Son romanı *Hacı Murat'ı* 1896'da yazmaya başladı; 1904'te tamamlayacağı eser, ancak ölümünden sonra yayımlanacaktı. Tolstoy 1900'den sonra zamanının çoğunu din, toplum, ahlâk, sanat konularındaki görüşlerini anlatan yazılar yazmaya ayırdı. Bu dönemde, yazar kimliğinin yanı sıra ruhani ve ahlâki bir lider olarak da ün saldı. Hayatı ile fikirleri arasında tutarlılık sağlamak amacıyla, giderek daha sade bir yaşam sürmeye başladı. Önce içkiyi ve tütünü bırakıp köylüler gibi giyinmeye başladı, ardından ölümünden sonra mal varlığını köylülere bırakmaya karar verdi. Mülkiyet konusundaki radikal fikirleri nedeniyle ailesiyle, özellikle de karısıyla arası açıldı. Bu anlaşmazlık, son yıllarını gitgide artan bir psikolojik sıkıntı içinde geçirmesine sebep oldu. 1910 sonbaharında içinde bulunduğu şartlara daha fazla dayanamayarak küçük kızını ve doktorunu yanına alıp evi terk etti ve bir süre sonra, 20 Kasım'da Astapovo'da zatürreden öldü. Cenazesi iki gün sonra, binlerce kişinin katıldığı bir törenle Yasnaya Polyana'da defnedildi.

İÇİNDEKİLER

ROMANA DAİR GÖRSELLER.....	6
KRONOLOJİ	11
ÖNSÖZ	
HACI MURAT / AZAR NAFİSİ	29

Hacı Murat

SONSÖZ	
HACI MURAT: BİR ÖZET VE BİR BAKIŞ / NANCY DWORSKY.....	233

Handwritten text in a cursive script, likely a page from a manuscript. The text is dense and covers most of the page, with some lines appearing to be crossed out or heavily corrected. The script is characteristic of the Ottoman Turkish period.

Hacı Murat'ın el yazmasından bir sayfa.

Grigori Gagarin'in yaptığı
Hacı Murat portreleri
(1847).

I

Tarlalardan geçerek eve dönüyordum. Yazın tam ortasıydı. Otlaklar biçilmişti, çavdar tarlaları da yakında biçilmeye başlanacaktı.

Yılın bu mevsiminde renkleri birbirine pek güzel uyan çiçekler olur: Kırmızı, beyaz, pembe güzel kokulu, yumuşak yoncalar meğrur koyungözleri; taçları süt beyaz, ortaları sapsarı, garip ama hoş kokulu “seviyor-sevmiyorlar”, bal kokulu sarı katırtırnakları, laleleri andıran mor, beyaz uzun uzun çan çiçekleri; yerlerde sürünen bezelye şişeleri; sarı, kırmızı, pembe mor mineler; yol boyunca görünen, hoş ama çok hafif bir kokusu olan pembe sinirotları, henüz açılmışken güneşin ışıkları altında parlak lacivert, akşamları ya da artık solmaya yüz tuttuklarında ise, ya mavi ya kırmızımtrak görünen peygamber çiçekleri, etrafa tatlı bir badem kokusu yayan, dokununca da çabucak solan sarmaşık çiçekleri...

Çeşit çeşit çiçeklerden bir demet yaparak eve dönüyordum; bir hendekte, olağanüstü güzel, kırmızı renkte bir devedikeni gördüm: Bu, bizde “Tatar” denilen cinsten bir devedikeniydi. Otları biçenler ona pek dokunmamaya çalışır ama istemeden kopardıklarında, hemen onu ot yığının-

dan alırlar, kimsenin eline batmasın diye bir kenara atarlar. Aklıma bu devedikenini koparıp çiçek demetinin ortasına koymak geldi. Hendeğin içine indim, çiçeğin ortasına yapışmış derin derin, tatlı tatlı uyuyan, üstü hafif tüylü bir yaban arısını kovdum, sonra çiçeği koparmaya çalıştım. Fakat bu çok zor bir işti. Elime mendil sardığım halde dikenlerin her yandan parmaklarıma batması bir yana, çiçeğin sapı o kadar sağlamdı ki, onunla beş dakika kadar uğraştım durdum. Sonunda sapın liflerini teker teker koparmak zorunda kaldım. Güç bela çiçeği kopardığımda sap artık lime lime olmuştu, çiçeğin kendisi de, o kaba, hantal yapısı ile demetteki incecik, narin çiçeklere hiç uymuyordu. Yerindeyken pek güzel olan çiçeği ziyan ettiğime pişman oldum. Onu yere attım. Sonra çiçeği koparmak için harcadığım çabayı hatırlayarak “Ne kadar büyük bir gücü, ne kadar büyük bir yaşama isteği vardı!.. Canını kurtarmak için nasıl da çabalıyordu!.. Hayatımı ne kadar pahalıya mal etti!” diye düşündüm.

Evime giden yol yeni sürülmüş henüz ekilmemiş kara topraklı tarlaların arasından geçiyordu. Tozlu yolun üzerinden ayaklarımı sürüye sürüye gidiyordum. Yeni sürülmüş tarla bir çiftlik sahibine aitti, çok büyüktü, o kadar ki, her iki yanda, ileride ta dağın yamacına kadar, düzgün bir şekilde harmanlanmış, henüz ekilmemiş, dinlendirilmiş kara topraktan başka hiçbir şey görünmüyordu. Toprak çok iyi sürülmüştü, tarlanın hiçbir yerinde bir tek bitki, bir tek ot görünmüyordu. Kapkara topraklar göz alabildiğine uzayıp gidiyordu. Bu ölü, bu kapkara tarlanın içinde, elimde olmadan bir canlılık belirtisi bulmaya çalışarak “İnsan denilen varlık ne kadar tahripkâr!.. İşte burada da, kendi yaşamını sürdürebilmek için kimbilir nice canlı varlığa, nice bitkiye kıydı!” diye düşünüyordum. Önümde, yolun sağında, ne olduğunu kestiremediğim bir küme vardı. Biraz yaklaşınca onun da

boşuna kopardığım, sonra da yere attığım “Tatar çiçeği” olduğunu gördüm.

Bu “Tatar çiçeği” öbeğinin üç filizi vardı. Bunlardan birinin üst kısmı koparılmıştı, sapın geri kalan kısmı koparılmış bir el gibi sarkıyordu. Öteki iki saptan ise birer çiçek vardı. Bu çiçekler de bir zamanlar koyu kırmızıydı, şimdiki ikisi de kararmıştı. Saplardan biri kırılmış, kırılmış olan kısım, ucunda kirli çiçeğiyle, aşağı doğru sarkmıştı. Öbür çiçek de kara toprağın çamuruna bulanmıştı ama, her şey yağmura rağmen gene de dimdik duruyordu. Belli ki öbeğin üzerinden bir araba tekerleği geçmişti. Çiğnenen bitki öbeği daha sonra yeniden doğmuştu. Belki biraz yan duruyordu, ama ne olursa olsun duruyordu ya!.. Sanki vücudundan bir parça koparmış, bağırsaklarını deşmiş, elini kırmış, gözünü oymuşlardı da, o gene çevresindeki bütün canlı kardeşlerini yok eden insana teslim olmamıştı!.. Ona karşı hâlâ dimdik ayakta duruyordu...

“Bu ne müthiş bir direnme!” diye düşündüm. “İnsan buradaki her şeyi kendisine boyun eğdirmiş, hepsini yenmiş!.. Milyonlarca bitkiyi yok etmiş; yine de, işte bu devedikeni ona teslim olmamış...”

O zaman aklıma çok eski bir Kafkas öyküsü geldi. Bu öykünün bir kısmını kendim yaşadım, bir kısmını başkalarından, olup bitenleri kendi gözleriyle görmüş olanlardan dinledim. Hatırladığım ve hayal ettiğim öykü şöyle:

1851 yılının sonundaydı.

Soğuk bir kasım akşamı, Hacı Murat, Çeçenlerin köyüne, her yanında tezek dumanı tüten, Ruslara düşman Mahket *avul*¹una¹ giriyordu.

Müezzinin tiz sesi henüz susmuştu. Tezek dumanı karışmış temiz, berrak dağ havasında bal peteğinin mini mini hücrecikleri gibi birbirlerine yapışmış daracık köy evlerinin

1 Kafkasya’da Müslüman köylerine verilen ad – ç.n.

avllarına dağılan ineklerin homurtusu ile kuzuların melemeleri arasında, birbirleriyle tartışan erkeklerin gırtlaktan gelen boğuk sesleri ve, aşağıda eşme başında toplanmış çocuklarla kadınların sesleri duyuluyordu.

Hacı Murat, şamil'in kahramanlığı ile tanınmış naibiydi. Köyden asla sancağını almadan çıkmazdı. Her zaman yanında onlarca müridi bulunurdu, bunlar çevresinde dolaşır, atlarının üzerinde onun şerefine çeşitli oyunlar yaparlardı. Fakat şimdi sırtındaki yamıya sarınmış, atkısıyla da yüzünü örtmüştü. Yamısının altından tüfeği görünüyordu, yanında da bir tek müridi vardı. Elinden geldiği kadar kimsenin dikkatini çekmemeye çalışıyor, yolda karşılaştığı insanları o hareketli kara gözleriyle dikkatle süzüyordu.

Hacı Murat, köyün ortasına gelince, meydana giden yola değil de, sola sapan daracık bir sokağa girdi. Bu yan sokakta adeta bir tümseğin içinde oyulmuş olan kulübelerden ikincisinin önüne gelince durdu, etrafına dikkatle baktı. Kulübenin önünde, saçağın altında hiç kimse yoktu. Yalnız, damda, daha yeni çamurla sıvanmış bacanın arkasında, sırtına bir gocuk almış biri, uzanmış, yatıyordu. Hacı Murat, atından inmeden damda yatan adamı kırbacının sapıyla hafifçe drtterek dilini şapırdattı. Gocuğun altından başında bir gece takkesi, sırtında da havı dökülmüş bir kaftan bulunan ihtiyar bir adam doğruldu. İhtiyarın kızarmış gözleri nemliydi, kirpikleri yoktu. Birbirine yapışmış gözkapaklarını iyice aabilmek için, gözlerini kırpıştırıp duruyordu.

Hacı Murat alışılmış selamı vererek:

– Selmn aleyküm... dedi.

Sonra atkısını açarak yüzünü gösterdi.

İhtiyar adam, Hacı Murat'ı tanıyınca dişsiz ağzıyla gülümsedi:

– Aleyküm selm! dedi.

Sonra o zayıf bacaklarının üzerinde doğrularak bacanın

yanında duran nalınlarını giymeye çalıştı. Onları giyince de, hiç acele etmeden, sırtına buruşuk gocuğunu giydi. Yavaş yavaş, dama dayalı olan merdivenden aşağı inmeye başladı.

İhtiyar adam giyinirken de, tahta merdivenden aşağı inerken de, kırışmış, güneşte yanmış ince boynunun üzerindeki başını sağa sola sallıyor, dişsiz ağzıyla durmadan birşeyler mırıldanıyordu. Aşağı iner inmez, misafirperver bir tavırla Hacı Murat'ın atına yaklaştı, bir eliyle dizginini, öbür eliyle de sağ üzeniyi tuttu, Hacı Murat'ın güçlü müridi kendi atından çevik bir hareketle aşağı atlayarak ihtiyarı yavaşça yana doğru itti, onun yerine geçti.

Hacı Murat atından inip hafifçe topallayarak saçağın altına doğru yürüdü. İçeriden aceleyle, on beş yaşlarında bir çocuk çıktı, derin bir şaşkınlıkla, kapkara, parlak gözlerini gelenlere dikti.

İhtiyar adam Hacı Murat'ın önüne geçti, kulübenin kapısını gıcırdatarak açtı, çocuğa da:

– Camiye koş, babanı çağır! dedi.

Hacı Murat içeri girdiği sırada köy evinin iç kapısından yaşlıca, zayıf bir kadın çıktı. Ayağında lacivert bir şalvar, üzerinde sarı bir gömlekle kırmızı bir kaftan vardı. Ellerinde yastıklar taşıyordu. İkiye bükülmüş olarak odanın karşı duvarının dibine, misafirin oturabilmesi için yastıkları yan yana dizerek Hacı Murat'a:

– Gelişinle bize mutluluk getirdin! dedi.

Hacı Murat:

– Allah evlatlarını bağışlasın... diye karşılık verdi.

Yamçısını, tüfeğini, sonra belindeki kılıcı çıkarıp ihtiyara uzattı.

İhtiyar tüfekte kılıcı dümdüz sıvanmış, beyaz badanayla tertemiz boyanmış duvara, parıl parıl parlayan iki büyük leğenin arasındaki bir çiviye, ev sahibinin silahlarının yanına astı.

Hacı Murat belindeki tabancayı yokladı, Çerkez elbisesi-

nin önünü kapayarak duvarın dibinde dizili olan yastıklara yaklaştı, oturdu. İhtiyar da yanına gelip çıplak ayaklarıyla bağdaş kurdu, gözlerini kapadı, ellerini açıp avuçlarını yukarı doğru kaldırdı. Hacı Murat da aynı şeyi yaptı. İkisi de dualarını okudular, ellerini yüzlerine, sakallarına sürdüler.

Sonra Hacı Murat:

– Ne haber? diye sordu.

İhtiyar adam kırmızı, cansız gözleriyle Hacı Murat'ın yüzüne değil de göğsüne bakıyordu.

– Haber yok... dedi. Ben kovanların orada kalıyorum, oğlumu görmek için yeni gelmişim, olup bitenleri o bilir...

Hacı Murat, ihtiyarın çok şey bildiğini, daha doğrusu kendisinin öğrenmesi gereken olayları öğrendiğini, ama söylemek istemediğini anladı. Başını salladı, sonra artık hiçbir şey sormadı.

İhtiyar adam kendi kendine konuşmaya başladı:

– İyi bir şey yok, yeni olan bir şey varsa da şu: Tavşanlar aralarında toplanıp kartalları nasıl kovacağız diye tartışıyorlar. Kartallar ise arka arkaya hepsinin üstüne söküyor...

İhtiyar bunu söyledikten sonra hırıltılı, öfkeli bir sesle:

– Geçen hafta Rus köpekleri Misitski'de saman yığınlarını tutuşturmuşlar. Allah belalarını versin!.. Gebersinler!.. diye söylendi.

İçeriye Hacı Murat'ın müridi girdi. İri, kuvvetli ayaklarıyla toprak zemin üzerinde yumuşak adımlarla yürüdü. Tıpkı Hacı Murat gibi sırtındaki yamçıyı, tüfeğini, sonra da kılıcını çıkardı. Üzerinde yalnız hançerle tabancasını bıraktı. Çıkardıklarını, gidip Hacı Murat'ın silahlarının asılı durduğu çivilere astı.

İhtiyar adam içeriye gireni göstererek:

– Bu adam kim? diye sordu.

Hacı Murat:

– Benim müridimdir... dedi. Adı Eldar.

İhtiyar adam:

– İyi öyleyse, dedi.

Sonra Eldar'a keçenin üzerinde, Hacı Murat'ın yanında yer gösterdi.

Eldar bağdaş kurup oturdu, koyun bakışlı güzel gözleriyle konuşan ihtiyara baktı. İhtiyar, bir hafta kadar önce kendi köylerinden yiğit birkaç delikanlının iki Rus askerini yakaladıklarını, birini öldürdüklerini, ötekini de Vedeno'ya, Şamil'e gönderdiklerini anlatıyordu.

Hacı Murat anlatılanları dikkatlice dinliyor, arada bir gözlerini kapıya doğru çeviriyor, dışarıdaki seslere kulak kabartıyordu. Dışarıda, saçağın altında ayak sesleri duyuldu. Kapı gıcırdadı, biraz sonra da içeriye evsahibi girdi.

Evsahibi Sado, kırk yaşlarında bir adamdı. Küçük bir sakalı, uzun bir burnu vardı. Gözleri, kendisini koşup çağırılmış, sonra da babasıyla birlikte içeri girerek kapının yanında bağdaş kurmuş olan on beş yaşlarındaki oğlunun gözleri gibi kapkara, ama oğlunun gözleri gibi pırıltılı değildi. Kapının önünde ayaklarındaki ayakkabıları çıkardı, çoktandır tıraş edilmemiş, bu yüzden yavaş yavaş her yanında kara saçlar çıkmış ensesine başının üzerindeki yıpranmış eski kalpağını itti, peşinden Hacı Murat'ın karşısına oturup bağdaş kurdu.

O da ihtiyar adam gibi, önce avuçlarını yukarı doğru çevirerek ellerini açıp dua etti, yüzünü sıvazladı, ondan sonra konuşmaya başladı. Şamil'in, Hacı Murat'ı ölü ya da diri olarak kendisine teslim edilmeleri için emir verdiğini, emri bildirmeye gelen habercilerin bir gün önce oradan ayrıldığını, halkın Şamil'in emri dışına çıkmaktan korktuğunu anlattı. Bu yüzden çok ihtiyatlı davranmak gerektiğini de söyledi.

– Benim evimde bulunan bir *kunak*² ben sağ oldukça hiç kimse bir şey yapamaz. Ama, kırlarda durum ne olur, işte bunu iyi düşünmek gerek, dedi.

---

2 Misafir.

Hacı Murat, Sado'nun sözlerini dikkatle dinliyor, konuşulanları kabul ettiğini belirtmek için başını sallıyordu. Sado konuşmasını bitirince:

– Tamam, dedi. Şimdi Ruslara birini göndermeli. Bir mektup yazmalı onlara. Mektubu müridim götürür; yalnız, bir kılavuz bulmalı...

Sado:

– Kardeşim Bata'yı göndeririz, diye teklif etti.

Sonra oğluna doğru döndü:

– Git Bata'yı çağır, dedi.

Çocuk sanki yaylıymış gibi yerinden fırladı; çevik, sağlam bacaklarını hızla oynatarak, elini kolunu sallaya sallaya dışarı çıktı. On dakika kadar sonra da, yanında, yüzü güneşten kararmış, derisinin üzerinde damarları kabarıp kabarıp görünen kısa bacaklı bir Çeçen'le döndü geldi. Çeçen'in üzerinde artık her yanı açılmaya, saçaklanmaya başlamış sarı bir Çerkez elbisesi vardı. Kol ağzındaki püsküller bile kopmuştu. Dizlerine kadar gelen çizmelerinin üst kısmını da aşağı doğru kıvrırmıştı. Hacı Murat içeri girenin selamına karşılık verdi, sonra hiç vakit kaybetmeden, sordu:

– Sen benim müridimi Rusların yanına götürebilir misin?

Bata neşeli bir tavırla:

– Götürürüm... dedi. Her şeyi yapabilirim ben!.. Bunu benden başka hiçbir Çeçen yapamaz! Başkasına baksan, her şeyi yaparım der, söz verir, hiçbir şey yapamaz! Ben yaparım...

Hacı Murat:

– İyi öyleyse, dedi. Emegine karşılık sana üç teklik veririm.

Bunu söylerken parmaklarından üçünü yukarı doğru kaldırmıştı. Bata, Hacı Murat'ın ne demek istediğini anladığını belirtmek için başını salladı. Yalnız, gene de kendisi için, onun vereceği paranın değil, ona hizmet etme şerefini kazanmanın önemli olduğunu da belirtmekten geri kalmadı.

Hacı Murat'ın Rus domuzlarına nasıl dayak attığını dağlarda bilmeyen kalmamıştı. Hacı Murat:

– İyi öyleyse... dedi. İpin uzununu, sözün kısası değerlidir!..

Bata:

– Ben de sustum işte... dedi.

– Dikyar'ın karşısında, Argun çayının dirsek çevirdiği yeri, ormanın düzlük yerini biliyor musun? Hani ortasında iki saman yığınının bulunduğu düzlüğü?..

– Biliyorum...

– Orada adamlarımdan üç atlı beni bekliyor.

Batu başını salladı:

– *Ayia!*..³ dedi.

– Oraya gidince Han Mahoma'yı istersin. Han Mahoma ne yapılacağını, kime ne söyleneceğini bilir. Onu Rus komutanına, Prens Vorontsov'a götürmek gerek. Sen götürebilir misin?

– Götürürüm...

– Onu götürüp gene buraya getirmelisin. Bunu da yapabilir misin?

– Yaparım.

– Onu getirince, ormana dönersin, ben de orada olacağım...

Bata yerinden kalktı, ellerini göğsüne bastırdı.

– Hepsini yerine getireceğim! dedi, dışarı çıktı.

Batu dışarı çıktıktan sonra Hacı Murat evsahibine döndü:

– Bir de Gehi'ye adam göndermeli! Orada yapılacak iş... dedi.

Bunu söylerken Çerkez elbisesinin önündeki fişekliklerden birini tutmuştu. Konuşmaya devam edecekti ama, içeriye iki kadının girdiğini görünce, hemen elini fişeklikten çekerek sustu.

Kadınlardan biri Sado'nun artık pek genç olmayan, zayıf karısıydı, biraz önce yastıkları duvarın dibine o dizmişti.

---

3 Evet.

İkincisi ise henüz çocuk denecek yaşta bir kızdı. Ayağında kırmızı şalvar, sırtında da yeşil bir hırka vardı. Bütün göğsünü iplere dizilmiş gümüş paralar örtmüştü. Zayıf sırtında, omuzlarının arasına sarkıtığı pek uzun olmayan, kalın, sert, kapkara saç örgüsünün ucuna gümüş bir ruble bağlanmıştı. Ciddi bir anlam vermek istediği genç yüzüne, babasının, ağabeyinin gözleri gibi kapkara pırl pırl gözler, neşeli bir hal veriyordu. Misafirlere bakmıyordu ama, belli ki onların orada bulduklarını varlığının her noktasında hissediyordu.

Sado'nun karısı, elinde yuvarlak, alçak bir sofrta taşıyordu. Sofranın üzerinde çay, peksimet, tereyağında pişmiş açma, peynir, çörek, bir de bal vardı. Kız da bir leğen, bir ibrik, bir de havlu getirmişti.

Kadınlar kırmızı yumuşak birer terlik geçirdikleri ayaklarını sessizce hareket ettirerek misafirler için getirdiklerini yerli yerine koymaya çalışırken, Sado da Hacı Murat da hiç konuşmadılar. Eldar bile gözlerini bağdaş kurduğu ayaklarına doğru indirerek, bir heykel gibi hiç kımlıdamadan oturmuştu. Ancak kadınlar dışarı çıkıp da adımlarının sesi artık duyulmaz olunca, Eldar ferahlayarak içini çekti, Hacı Murat da elini Çerkez elbisesinin fişekliğinin bölmelerinden birine attı. İçindeki kurşunu çıkardı, sonra kurşunun altına katlanmış olarak konulmuş pusulayı alıp Sado'ya gösterdi:

– Bunu oğluma verirsin...

– Karşılığı kime verilecek? diye sordu Sado.

– Sana... Verilen karşılığı alıp bana getirirsin.

Sado pusulayı kendi elbisesinin fişekliğine yerleştirdi:

– Dediğin yapılacaktır... dedi.

Sonra eline ibriği alarak, leğeni Hacı Murat'a doğru çekti.

Hacı Murat gömleğinin kollarını sıvadı, adaleli kollarının bileklerinden yukarı olan kısmı bembeyazdı. Onları Sado'nun ibrikten döktüğü soğuk, berrak suyun altına tuttu.

Kollarını tertemiz bir havluyla kuruladıktan sonra da sofraya yaklaştı, Eldar da aynı şeyi yaptı. Misafirler yemeklerini yerken, karşılarında oturan Sado, evini şereflendirdikleri için onlara birkaç kere teşekkür etti. Kapının yanında oturan çocuk parlak kara gözlerini Hacı Murat'tan ayırmadan, babasının sözlerini onaylıyormuş gibi durmadan gülümsüyordu.

Hacı Murat bir günden daha uzun bir süre hiçbir şey yememiş olduğu halde, yalnız biraz ekmele peynir yedi. Sonra hançerinin altında kemerine bağlı olan çakıyı aldı, onunla çanakdan biraz bal alıp ekmeğine sürdü.

İhtiyar adam:

– Balmız iyidir... dedi. Bu yıl her yıldan çok daha iyi bal aldık. Hem bol, hem de kaliteli bal oldu bu yıl!

Belli ki Hacı Murat'ın ikram ettiği balı yemesine memnun olmuştu.

Hacı Murat:

– Teşekkür ederim... diyerek sofradan geri çekildi.

Eldar daha doymamıştı, biraz daha yemek istiyordu ama, o da *mürşidi* gibi sofradan çekildi, Hacı Murat'a ibrikle leğen tuttu.

Sado, Hacı Murat'ı misafir etmekle hayatını tehlikeye atmış olduğunu biliyordu. Çünkü Şamil'le yaptıkları kavga-dan sonra bütün Çeçenlere Hacı Murat'ı evlerine almamaları emredilmiş, alanların da şiddetle cezalandırılacağı bildirilmişti. Sado her an avuldaki komşularının Hacı Murat'ın onun evinde olduğunu öğrenebileceklerini, onu kendilerine teslim etmesini isteyebileceklerini biliyordu. Fakat, bu onu korkutmuyor, tersine hoşuna gidiyordu. Çünkü Sado evinde misafir ettiği bir insanı hayatı pahasına da olsa korumanın kendisi için bir görev olduğunu düşünüyordu. Bu bakımdan dürüst davrandığı için kıvanç duyuyor, için için seviniyordu. Hacı Murat'a yeniden:

– Sen benim evimde bulunduğun, ben de sağ olduğum sürece, sana kimse bir şey yapamaz!.. dedi.

Hacı Murat onun parlak gözlerinin içine baktı, söylediklerin doğru olduğunu anladı, bunun üzerine biraz resmî bir tavırla:

– Sağol... Allah seni uzun ömürlü etsin, gönlüne göre versin... dedi.

Sado, Hacı Murat'ın bu iyi dileklere karşılık olarak, teşekkür anlamında, hiç konuşmadan ellerini göğsüne bastırdı, sonra gidip kulübenin pencerelerindeki kepenkleri kapadı, ocağa odun attı, bu işler bitince de her zamankinden daha neşeli, heyecanlı bir ruh hali içinde konuklara ayrılan bölmeden çıkıp bütün ailesinin oturduğu öbür bölmeye geçti. Kadınlar henüz uyuyamamışlardı, tehlikeli misafirlerden, geceyi konuklara ayrılan bölmede geçirecek tehlikeli misafirlerden söz ediyorlardı.